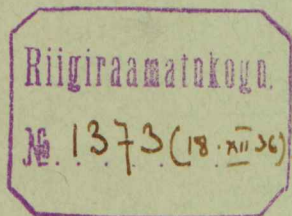

AJATAR

NR. 4
1936

+ sf 6422

PAIDE ÜHISGÜMNAASIUMI, KESKKOOLI
JA KAUBANDUSKOOLI ÕPILASAJAKIRI

A J A T A R

PAIDE ÜHISGÜNAASIUMI, KESKKOOLI
JA KAUBANDUSKOOLI ÕPILASAJAKIRI

TOIMETANUD
KALEV KRUUP

NR. 4

29. NOVEMBRIL 1936. A.

NR. 4

SISUKORD: E. Raud — Rõõmu- ja murelilled. H. Vihalem — A. Tammsaare monomendi puhul. H. Randla — Pilved. H. Must — Eelistan maaelu. A. Luht — Miks töötame? R. Volk — Kooli-õpilasena Vabadussõjas. A. Paosalu — Ei iialgi. M. Roosaare — Unelm. J. Bergmann — Sügisene argipäev Paides. F. Kalvi — Mure ja hool. H. Vihalem — Ekskursioon. E. Piigert — Suurlaager. K. Kruup — Meie raamat.

Saateks

Möödunud õppeaastal asusid Paide ühiskooli, kesk- ja kaubanduskooli õpilased toimetama õpilasajakirja „Ajatar“. Ylalmainitud oli see esimene katse, kuid nimetatud ajakiri oli ilmunud ka varem, nimelt 1925. a. — 1929. a., esiti mimeograafia paljundatult, hiljem trykitult. Siis aga järgnes pikem seisak kuni veebruarikuuni 1936. a. Möödunud õppeaastal ilmunud numbrid olid paljundatud opalograafil. Et aga opalograafitult ajakiri juba välimuselt ei suuda võistelda trykitud ajakirjaga ja et paljundamine palju aega ja vaevagi võtab, siis ilmub käesolev number trykitult, mida võimaldab see vastuvõtt, mille osaliseks said eelmised numbrid. Hind aga vastab viimase kaksiknumbrile hinnale, olgu et trykitult „Ajatar“ on sisult tublisti mahukam.

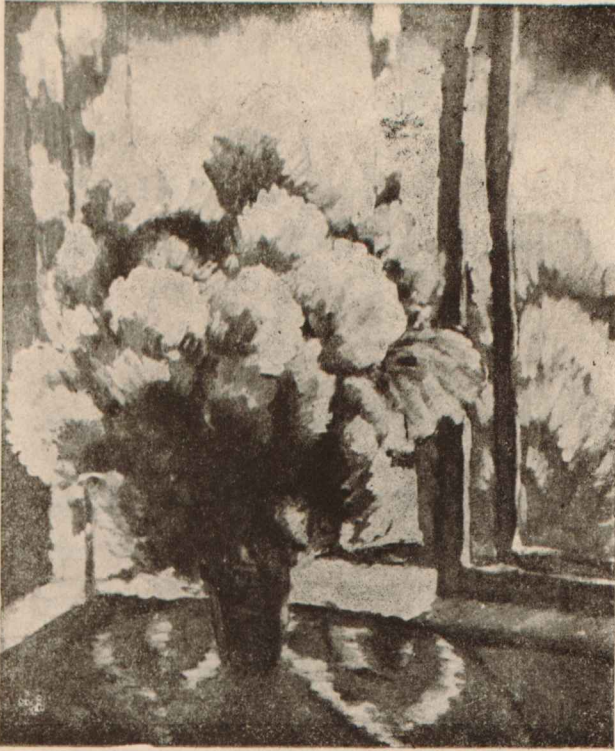
„Ajatar“ on meie õpilaskonna häälekandja. Selle hääks kordaminekuks on aga vaja agarat osavõttu ja indu. Selleks jõudu nyyd ja edaspidi! Loodame, et kord-korralt meie ajakiri veel palju kaastöölisi võidab ning lugejaskond suureneb. Kui pyyame teha tööd ja seda ka teeme, siis saavutame tagajärgi. Mittetöötades kahelda, vaid edasi, mitte seisatuda, sest ka paigalseisimine on tagasimine.

Toimetus.

„Ajatar“ ilmub edaspidi kaks korda aastas. Üksiknumber — 25 senti.

Kalev Kruup — tegevtoimetaja; Jutta Kresmer — laekur; Verner Aspari — kirjatöötaja; T. Kaljo — ajakirja vanem (vastutav toimetaja).

VÄLJAANDJA: PAIDE ÜHISGÜMNAASIUMI, KESKKOOLI JA KAUBANDUSKOOLI KEELE- JA KIRJANDUSRING. PAIDE, POSTI TÄN. 12.

K. Süvalo (end. Štšerbakoff) — Lilled vaasis.

10. septembril.

Oi, täna on nii tore sügisilm! Ei püsi istuda toas, vaid ikka ja jälle välja, viimasesse sügispäikesesse. Taas kolletavad lehed puil — nii nagu igal sügisel. Istun praegu kuuri seina ääres, haopinu kõrval. Päike paistab mu paljaid sääri, taevast on pilvitu, helesinine. Ülal, teisel majakorral mängitakse kannelt. Vahetevahel laulab sulnis mehehää kaasa. Masajalgne kana nokitseb rohuliblekesi mu ees, sääil lendab pääsuke vidistades üle õue. Kaks lumivalget astriõit on pugunud läbi aiavarbade ja tuul kõigutab neid siia-sinna. Südames pakitseb, tahaksin nagu midagi teha, aga ei tea — mida.

15. septembril.

On õhtu. Terve päeva täna sadas vihma, oli pilves ja sombune. Tuul ulgus ja vilistas, keerutades puilt langenud lehti kõikjale. Ema oli täna haiglane, ei tea, kas ta homme on parem. Nüüd ta magab juba. Las ta puhkab. On ta ju olnud küllaltki palju ülal ja tal on olnud küllaltki muret. Muret. Raske on mõista selle sõna tähendust. Üks seletas seda nii, teine teisiti. Ema mure on vist küll suurim. Ma ei imes-

Rõõmu- ja murelilled

ta, et mu ema juuksed on hallid. Ta on palju lapsi kasvatanud, nende eest hoolitsenud, neile süüa keetnud, riideid õmmelnud. Seejuures on ta oma soovid jätnud tagaplaanile, et aga lastel oleks häa. Sageli on ka lapse unistused ema omad — nii suur on ema hing, kõike mahutab ta enesesse.

Ema ohkab tasa unes, vist ta näeb halba und. Ka unes ei jäta teda mured, vaid säälnad muutuvad elavaiks koletisteks pikkade kondiste kätega, mis on valmis kõike embama.

17. septembril.

Ema on päris haige. Kogu öö ta sonis ja viskles voodis. Veel eile askeldas ta siin ja sääil, kuid täna öösi kerkis palavik. Meie keegi ei maganud. Öö oli hirmus — müristas, löi välku, sadas. Kartsime, et vihm piitsutab aknaruudud katki. Süda on ju nii raske. Ema ise on väga rõhutatud, et ta peab voodis lamama — on ta ju harjunud alati askeldama. Ta tahtiski tõusta, kuid palavik oli tugevam temast. Vae-neke on ennast külmetanud. Sajab nüüd ju iga päev vihma ja on külm. Kuid siiski katsub ema

A. Tammsaare

monumendi puhul

On haruldane, et kellelegi püstitatakse juba tema eluajal ausammas, veel haruldasem on, kui seda tehakse selle isiku sünnipaigas, sest vana-sõna „Ükski prohvet ei ole kuulus omal maal“ on ju laialdaselt tuntud. Ometi sai selle tunnustuse osaliseks meie populaarsemaid ja produktiivsemaid kirjanikke A. H. Tammsaare.

nõrgal häälel juhatada meid. „Ära unusta kana-poegi, vii neile teri ja joogivett, ära neid täna välja lase.“ Tema tahaks ise kõik teha ja mitte sugugi käskida teisi. Pagen kodunt, et mitte näha ta murelikke silmi.

18. september.

Läksin täna hommikul õue. Öösi oli olnud hall. Rohi oli närbunud, kõik suvine rõõm ja soojus olid kadunud. Veeloikudel oli jää kaaneks, katustel hall. Aia najalgi hall vanake — haokubu, mis oli sinna püsti seisma pandud. Hall oli ta nii kenasti halliks värvunud. Varsti istus värvuke massiivse aiavärava postil ja sirtsus: „Oivaline!“ ja imetles haokubu ühes minuga. Seisin ja vaatasin. Viimaks pöördusin tupp. Uksel tabas mind ema tauniv pilk. „Oled ikka liiga pikaldane. Saada sind midagi tegema, siis oota ja oota, ei midagi!“ Jah tõesti! Olin unustanud, et pidin tooma vett, kuna nüüd seisin uksele, tühi ämber käes.

Ema on nüüd jälle terve. Suur koorem nagu oleks langenud südamele. Vahel ta ümiseb isegi lauluviisi, ta on rõõmus, et ta võib jälle askeleda.

Armas päevik! Nüüd jätan su sahtlinurka hallitama, sest lähen kooli. Oh, see oleks suur tüli, kui ma peaksin su säält välja võtma ja sulle omad mured usaldama. Muresid on palju — kuigi ema pooled neist enda kanda võtab.

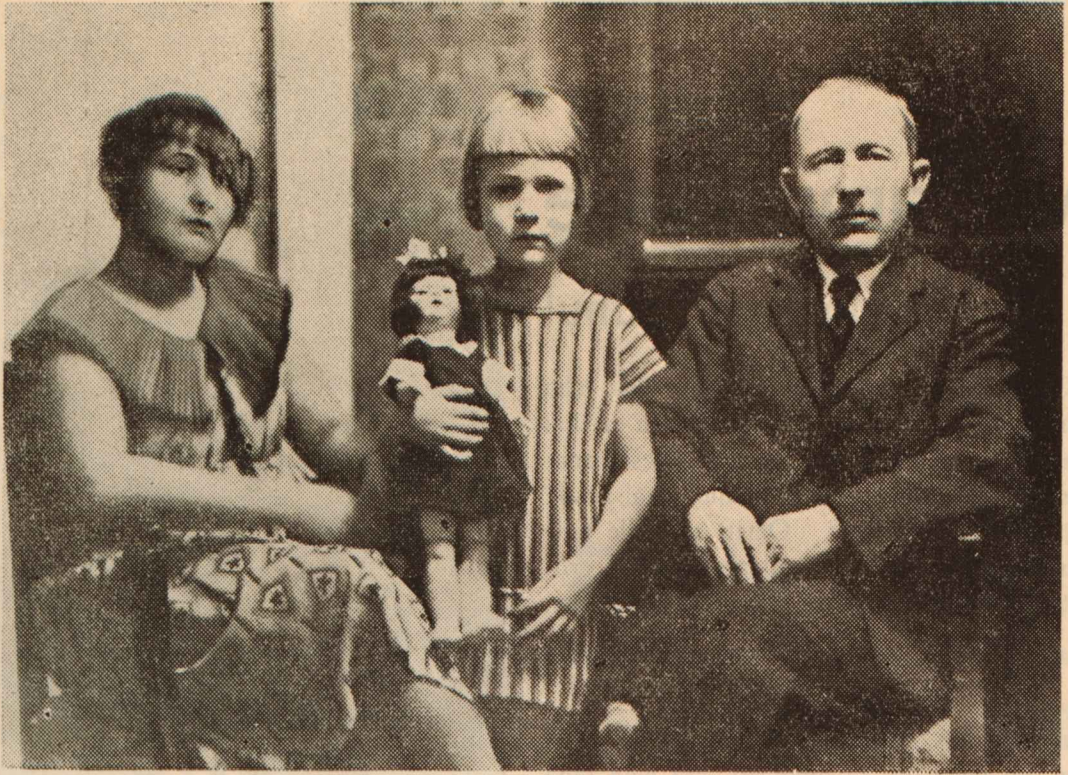

Tammsaare 50. a. sünnipäeva puhul.

kellele püstitati ausammas tema kodukohas, Albu vallas, käesoleva aasta 30. augustil.

Tammsaare on saanud ka riigivanemalt kirjandusliku auhinna. Ta on meie tunnustatuim kirjanik.

A. H. Tammsaare, kodanliku nimega Anton Hansen, sündis 18. jaanuaril 1878 Järvamaal Järva-Madise kihelkonnas Albu vallas Tammsaare-Põhja talus peremehe pojana. Ta õppis Sääsküla, siis Prümli vallakoolis. Väike-Maarja kihelkonnakoolis ja hiljem Hugo Treffneri gümnaasiumis. Juba keskkoolis algas Tammsaare kirjanduslik tegevus. Ilmus jutukesti mitmes ajalehes. 1903. a. astus ta „Teataja“ toimetusse, kust hiljem siirdus teiste ajalehtede

A. Tammsaare perekonnaga.

juure. 1907 siirdus ta Tartu ülikooli õigusteadust õppima. 1911 haigestus ta tiisikusse ja pidi selletõttu õpinguist loobuma. Ta sõitis Kaukasusse tervist parandama. Olles kodumaale naasnud, elas mõni aeg Koitjärvel. 1919 asus Tallinna, kus elab praegugi vabakirjnikuna.

Tammsaare esimesed teosed ei pälvi erilist tähelepanu. („Kaks paari ja üksainus“, „Kuresaare vanad“, „Rahaauk“, „Uurimisel“, „Noored hinged“, „Üle piiri“). Ühtlasemad ja vahest ka paremad neist on „Vanad ja noored“ ja „Pikad sammud“.

Järk-järgult muutuvad teosed paremaks nii sisult kui ka vormilt. „Kärbes“, „Juudit“, lõpuks „Kõrboja peremees“ ning siis tippsaavutusena viiekõiteline „Tõde ja õigus“. Järgnevad teosed („Elu ja armastus“, „Ma armastasin sakslast“, näidend „Kuningal on külm“) ei ole nii monumentaalse iseloomuga kui „Tõde ja õigus“.

„Tõe ja õiguse“ põhiideeks on inimese võitlus maaga. Siin avalduvad selgesti eestlasele omased iseloomujooned, see on läbi ja läbi eestiline teos.

„Tõde ja õigus“ on ka sõna tõsisel mõttes rahvalik teos. Ta ei ole nauditav ainult kitsamale haritlasringkonnale, vaid ka laiemaile hulgile. Lihtne talutaatki loeb seda innukalt ja tunneb mõnu Pearu vempudest. See on ju tema oma elu, mis sääl kirjeldatakse — täis tööd ja rähklemist, muret igapäevase leiva pärast, võitlust kehva maapinnaga. Sellepärast huvitubki lugeja teose sündmustikust ja elab tegelastele kaasa.

„Tõde ja õigus“ on eesti kirjanduse loetavaim teos. — Päämiselt just selle teose pärast on saanud Tammsaare nii suure tunnustuse osaliseks. Erilist huvi „Tõe ja õiguse“ vastu tundsid ja tunnevad järvakad, eriti Albu valla elanikud, sest teos on suurel määral autobiograafiline, sääl kirjeldatakse Tammsaare kodukohta ja selle elanikke.

Hoolimata mõningaist puudusistki on „Tõde ja õigus“ eesti kirjanduse tähelepanuväärseim raamat. See on teos, millele võime uhked olla. Kuna Tammsaare on oma kirjandusliku loomingu tipul, siis loodame, et ta veel enam selliseid laiauladuslikke teoseid suudab luua.

Pilved

On kummalised sageli pilved sääl taevalaotusel. On neid uduna kergeid, läbipaistvaid, tumedaid ebamääraste piirjoontega, pahaendelisi ratsanikke võitlemas välkuvi relvi fantastiliste taevaste vaenlastega. Kord sujuvad nad aeglaselt mööda avarusi, siis aga kihutavad voo- mas, kires hävitada, purustada. Kord on nad õrnsinised, violetsed, vahel leetjad, purpursed, sageli tinahallid, sinimustad. Nad sarnlevad inimeste meeleoludega: loorkerged suvipilved on nagu ülemeelikud lapsed, nad jälgivad vaikesemaid tuulepuhanguid, pagevad nende eest. Hall vihmapiiv nagu kurbus ahistab rinda, põhjustab igatsuse vabaneda millestki raskest ja rusuvast. Sinikasmust pilvepõu punaste välgu- nooltega sisendab kartust ja hirmu, lajaha- vad piksepraginad leiavad vastukaja hinges, järgnevas vaikuseski, mil vakahtab tuulehoogki, tunneb inimene end mannetuna, üksildasena . . .

Imehää on vaadelda pilvi, lamades keset rohelust, kõrva kuulatades mesilaste suminat õrnvalgeil õitel. Silm näeb taeva sinisel taustal rändamas pilvlinde, -mehi, -loomi. Varsti nad muudavad kuju — pilvlinnust saab pilvkoer, millest fantaasia võib kujundada pilvrauga lu- mivalge habemega. Näib, nagu tõstaks pilv- mees oma sõrme ähvardavalt, ta näoilme- gi muutub kurjaks ja — hirm poeb südamesse. Siis aga libiseb lähemale loorkerge helevalge pilve- rünk. Pilvmehest moodustub õrn riba, ta nagu harguiks lahti, ja silm näeb voogudest uhutud kive rannal, millele veerevad lained valgete vahuharjadega. Kujutelm kutsub esile näge- misaistingut, millele lisanduvad kuulmismuljed — on nagu haaraks kõrv rahuliku mere vaikset kohinat. Sääl virvendab auriku suits, sääl sup- leb kajakas karil lainevahu. Kuskiil kaugel võib silmata randa, selle torne, maju ja isegi tänavail liikuvaid inimesi. Kui sulgeda silmad, kaob nägemus — see oli vaid kujutelm. Ometi tul- vab hinge säärane rahu, nagu oleks tõeliselt näinud vaikset merd vahuharjadega karidel, kuulnud ta hällitavat kohinat.

Pilvedes on palju elu. Nad rahuldavad ilu nautivat kunstnikusilma. Ei leidu seda ainuüksi valgeis suvipilvis, kevadtaeva karskes värvis.

See paelub silma varasügisel sügavsinise ja talvipilvede pruunikashalli varjundiga. Kaunid on purpursed pilverünkad päikeseloojangul, meeliköitvad kujurikkad pilvesagarad kevad- taevas või tintmustad pilvemäed hilissügisel ööl . . . Iluelamusi pakub varjude mäng kuuval- guses, kui pilvfiguurid kiiresti libisevad üle kuuketta. Sügisööl, kui tuul kaebleb, pilved nagu rebitakse tuhandeiks tükeks, kihutatakse kord ühelt taevaservalt teisele või lastakse va- juda . . . Tundub, nagu midagi rebiks enese- gi hinge, nagu haaraks seda valu oma luiste sõr- medega . . .

Vahel katavad inimese nägugi pilved, mure- pilved. Ühel leidub neid sääl sageli, teisel har- vemini. Peaaegu puuduvad nad kuldse ajastul — lapsepõlves, süngemad on nad täiskasvanuil. Raukade nägudel kõnelevad murepilvist kort- sud, mis vajutanud sinna aeg. Analoogiat on harilikel pilvis. Kevadtaeva päikest ei tumesta ükski tinahall rünk, tast libisevad üle vaid mõ- ned kerged pilveloorid. Suvel tõuseb musti äikesepilvi, mattes päikese täiesti. Siis hakkab neist läbi tungima mõni uje valguskiir, nagu tungib lootuskiir muredest rõhutu hinge . . . Pilvine on sageli elutaevaski. On tunde, mil pää langeb väsinult rinnale, mõtted nürinevad ja pääajus tungleb küsimus, kas ollakse tõesti pälvinud sellaseid piinu. Kuid ka kurvimail hetkil leidub väljapääs, lohutusi, kui omatakse sirgjoonelist sihti, mis viib lähemale ideaalele. Ei tohi unustada omi taotlusi, sest siis ollakse nõrk: võetakse vastu hoope alistunult, murdu- nult. Nagu muutuvad pilved tuues vaheldust silmale, nii ka raskused karastavad, loovad isik- suse, kes julgeb sammuda püstipäi, kui on jõud- nud elu viimne staadium, mil elatakse vaid mä- lestusist; sel lehtilangeval sügisel näivad läbi- elatud päevad kui leheküljed, millest võib õppi- da elutarkust, omandada kogemusi. On sääl päevi pilviseid, ei puudu aga ka helged, elu rõõmsaimad hetked. Igas inimeses elavad ideed, mis igatsevad kujukssaamist. Lapski sirutab hõllanduses käed välja pilvede poole. tahtes haarata neist tükikest. Juba lapse hinges on ideaale, igatsusi, mis arenevad ja kujundu-

vad ümber ühes maailmavaate kujunemisega. Visa püüdlus toob need pilved — ideaalid lähemale või tabab inimest hukk. Kuid ideaalid võivad sageli olla petlikud nagu pilved. Meelitab silma nende kaju, nende värv. Kui aga tõused õhku, järgneb pettumus: on jäänud vaid värvitu veeaur, udu. Inimene, saavutanud oma sihi, pettub nii mõnigi kord . . .

Imetlen pilvi. Imetlen nende kujurikkust, nende värvi, nende kaugust. On nauding vaadelda pilvi rändamas üle taevalaotuse, tõustes kaugusest, vajudes kaugusesse. Hämmastab nende salapärasus. Suunates pilgu pilvile tunnen, kuidas rahunevad meeled, kuidas unub kõik, mis on halb ja madal, ja kuidas elustub kõik õilis ja häa . . .

ROBERT VOLK

Kooliõpilasena Vabadussõjas

Vana-aasta õhtu 1935. a. Taevas särasid tähed. Külm põhjatuul vuhises üle väljade ja metsade ning mängis oma sümfooniat telefoni- traatides.

Pikkades ridades, aisakellade helinal ja kuljuste kõinal sõitsid inimesed kiriku poole, et vana-aastat ära saata pühakojas.

Väljamäel oli terve pere kirikusse sõitnud, ainult kaks vendadest — noorim ja vanim — olid koduhoidjajaks jäänud. Nad istusid küdeva ahju ees, vanem jutustas nooremale, kuidas ta kooliõpilasena Vabadussõjast osa oli võtnud.

„Mina olin tollal Paide poeglastegümnaasiumi IV klassi õpilane, kui saksa okupatsiooniväed meilt lahkusid. Juba enne kuulusime meie kõik kui tulised isamaalased põrandaalusesse omakaitse, mis pärast kaitseliiduks nimetati. Vana-aasta õhtul 1918. a. liginesid enamlased Paidele. Juba enne olime kõik astunud vabatahtlikena Järva Kaitsepataljoni, mida tollal Paide kaitseks organiseeriti. Enne suudeti meid niipalju õpetada, et oskasime püssi lasta, see oli kõik, kas kuul aga märki tabas, see oli ise küsimus. Vana-aasta õhtuks oli vaenlane jõudnud Koeruni, meid saadeti talle vastu, et takistada ta jõudmist Paide. Meid oli umbes 100 meest, suuremalt osalt kooliõpilased, sest oli meil enam vaimustust ja seltsimehelikku ühistunnet, ega kahelnud õigluses ja oma jõus, minnes suure Vene riigi vastu. Õhtuks jõudsimme Vodjale, kuhu jäime ööbima. Meid pandi välja vahipostile. Mida teadsime meie vahilolekust, sest olime alles 16—18-aastased kooliõpilased! Kuid polnud parata, sest vanemaid

mehi ei võinud panna ega olnud neid küllaldaselt.

Teisel päeval jõudsimme Koeru, kuhu end vaenlane oli kindlustanud. Seal tuli lahing, esimene lahing minu elus, ka üks õnnelikumaist, sest võitsime ilma ühtki meest kaotamata. Me tungisime vaenlasele peale sealt, kus ta meid kõige vähem ootas — lagedat välja mööda, selle asemel et mööda varjatud maastikku vaenlasele peale tungida, kust ka vaenlane meie kalal tungi ootas. Võitsime lahingu, saime ka esimese sõjasaagi — kaks madseni, mis meie kehva relvastuse täiendamiseks hädasti ära kulus. Öö veetsime Koerus. Esimene võit tõstis meeleolu. Järgmisel päeval liikusime Müüsleri poole, kuhu vaenlane end taandudes oli kindlustanud.

Järgmise öö veetsin kodukülas. Käisin kodu vanemaid vaatamas, kes väga kurvad olid mu sõduriks minemise üle. Lohutasin neid, kuidas suutsin, rääkisin neile isamaa-armastusest, Eesti iseseisvusest, kuid . . . nende poeg oli sõjas, kus ta iga hetk võis langeda.

Järgmisel päeval tuli lahing Müüsleris, kus murti vaenlase võim täielikult. See oli esimene tõeline lahing, kus nägin sõpra oma kõrval langetavat, tabatud vaenlase kuulist. Võitsime lahingu, kuid meie poolt langes hulk mehi, ka kaks kooliõpilast.

Kui ükskord Paide gümnaasiumisse lähed, näed seinal musta tahvli, kus nende kangelaste nimed.“ Seda üteldes venna nägu tumenes, oleks nagu pisargi läigatanud ta silmis. Vend peatus, ta ei saanudki enam edasi rääkida, sest vanemad naasid kirikust ning asuti sööma.

EELISTAN MAAELU

Üks on minul püham koda:
Minu vanemate maja,
Vaikne, lihtne eesti talu.

A. Haava.

Olen ise ehtne maalaps, sündinud ja kasvanud maal, ime siis, et mulle meeldib maaelu?! Muidugi eelistan teda linnaelule. On ju ka arusaadav, kui oled juba aastaid kümme või veel enam söönud taluleiba, lihtsat ja musta. Pealegi on maaelul nii palju omapärasust ja huvitavat, mida evib linnaelu vähemal määral. Maaelu on küll raske ja vaevarikas, kuid linnaelu ei meeldi mulle siiski — ta on liig üksluine. Pole ka linnainimesel alati kindlat teenistust ega kodu. Teda võidakse täna-homme ametist vallandada — ja mis hakkab ta siis peale?

Nüüd on eesti talupoeg jälle iseseisev ja püüab heaks teha seda, mis on varem kaotatud.

Kahekordse innuga teeb ta ülesehitavat tööd kultuuri alal. Ta ei tee mitte üksi rasket talutööd, vaid hoolitseb ühtlasi kogu rahva heaolu eest. Ta tööst ning rehetolmust mustunud hame, ta ihust hõõguv turbasuitsu lõhn ja kogu ta võigas, rehetolmu täis, habetunud nägu näitab eesti talurahva, maamehe iseloomu: väsimatut tööarmastust. See on maainimese tööarmastus, põlvelt põlvele, soolt soole kanduv, säiliv ning igavene. Juba varakult õpetatakse lapsele tundma tõelist maailma, selle hüvesid ja pahesid, armastama tööd ning austama Loojat. Kõik areneb kasvatatavas aegamööda ja kord saab temastki tööründaja maanoorur.

Talurahvas on võidelnud oma olemasolu eest. Ta on valanud verd vabaduse eest ning põletanud alet kodu rajamiseks. Ta on võidelnud ja võitnud.

Maainimene on tugev, tööst krobelistega ja sageli valutavate pihtadega. Vahel on tööst ning murest juuksedki hallid või küür seljas, kuid ta vähemalt teab, et tal ei tarvitse nälvida ja et tal on oma kodu. Ning ta rajab, hävitab ja lõhub, väsimatult tasa ja targu... Lakkamatult vormib maainimene, aimab järele looduses peituvaid salajõude, austab, ise mattudes lugematute tegude alla, austab Kõigevägevamat, Loojat.

Ants Murakin — Maastik.

AIME LUHT

MIKS TÖÖTAME?

Kui vaatame veidi ringi enese ümber, siis näeme, et kõikjal keeb töö; igaüks töötab omal viisil, püüab oma eesmärgi poole ja igaüks ootab oma tööst tasu. Kuid mis on siis õieti töö? Kõigepäält küll energiakulu. Iga töö ja tegevus nõuab omajagu pingutust ja jõudu, energiat, ja samuti on iga jõukulutus töö. Ja tööjõudu kasutatakse väga mitmel alal, mitmeks otstarbeks. Töö on raha, igapäevase leiva teenimise vahend, seega elu säilitamiseks tarvilik. Töö võib samas olla ka sõbraks ja meelelahutajaks, peletades igavust ja andes julgust, näidates, et töö tegija ka midagi suudab ning väärt on.

Kogu inimkond on töötanud maailma algusest siiani, teinud ülesehitavat tööd ja arenanud kultuuri; sedasama teeme meie nüüd ja seda teevad tulevased põlved kuni maailma lõpuni; igavesti kestab kõikvõimas töö. Töö on füüsiline ja vaimline, need mõlemad liigid kuuluvad siiski ühte, sest vaimutööline tarvitab füü-

Ei iialgi

Kui kunagi laulis meie lauluisa Kreutzwald, et kaugel näeb kasvavat kodu, mille müüridel tammed toeks ja kaljurahnud kaitseks, siis nüüd on see kodu tõusnud.

Tõusnud esiisade higiga väetatud maapinnast, mille eest meie isad ja vennad võitlesid. Kuid võit polnud kerge. Osa meie armsamaist langes. Nad langesid hommikul, kui tõusis suurena vabaduspäike. Ja surres nägid nad, kuis

silist tööd alati ja füüsilist tööd vaimu juhtimiseks ei ole. Nii siis tööd on igal pool, — kuid miks? Miks ei saa me ka töötada läbi? Kuid see on võimatu, sest elu ise nõuab tööd. Kui vaid tahame elada, olla, peame tegutsema, teenima oma eluülespidamist ja selleks ka oma käed külge panema. Ja inimene ise, inimese organism vajab alatist tegutsemist, jõu kulutamist. Inimene nagu peab ikka midagi tegema ja looma, see on juba looduseeseadus. Kes ei tööta kehaliselt, selle vaim töötab ometi, ajud ei puhka kunagi. Kuigi pole tarvidust tööks, siiski inimene otsib seda, sest ta ei oskagi olla töötaja. Ja töö toob kasu, kas otseselt või kaudselt. Iga õnnestunud töö tasuks on rõõm ja uhkus kordasaadetu üle. Kuid väsimuse, mis käib iga tööga kaasas, ületab siis töörõõm. See rõõm on küll ainult loova töö tegijail; neil aga, kes töötavad šablooniliselt, igal järgmisel päeval samuti kui eelmisel, pole sellist loomisrõõmu. Nende tasuks on vaid rahaline tasu töö ja väsimuse eest, kuid kaudselt toovad nad kasu ühiskonnale, ja seegi on suur tasu, kui vaid seda mõista osatakse.

Töö kiidab tegijat, ja ta kiidab iga tegijat. Kes teeb oma töö hästi, see saab ka väärilise tasu. Ja et meie peame töötama, sest elu nõuab, ühiskond nõuab kaasaelamist ja töötamist ja me ise ei suuda olla tegevuseta, siis teeme oma tööd, teeme seda hästi. Töö on püha, sest elu on püha ja elu ei ole töötaja.

võidutsevana kihutas Kalevipoja malev, ratsukapjade pekstes tuld. Nad nägid vabaduse võidupidu, sest olid kaitsnud ülimat maailmas — vabadust.

Nende kääpail valitseb rahu ja vaikus, kuid nad ei ole unustatud. Ja see usk, mis neid surma surus, ei unune.

Meie isad, võideldes vabaduse eest, mõtlesid kindlasti, et verest, mis sõmerasse langeb, paistab meie kodudele võidukoit. Ja neil oli õigus.

Kodud tõusid, tõusid tule, tuha ja rusude keskelt ning seisavad praegu, kindlatena, tervetena. Nad toetavad, nagu laulus öeldud, kaljurahnudele ja usaldavad tugevaid tammi.

Nendeks kaljurahnudeks, millele toetub meie kodu, on aastasadade kestes hõõgunud armastus isade maa ja kodu vastu.

Ja sama kindel kui kalju, on meie tahe — hoida ja kaitsta võõraste käest kallilt tagasivõidetud kodumaad.

Tugevate, sügavasse armastatud maapinda juurdunud tammedena seisavad eesti pojad kodu lävel valvel, et välja astuda kodumaa vabaduse ja au eest. Nad on sõlminud liidu maaga, nad on maa hõimud. Isegi surma võim ei saa eestlasi nende maast lahutada.

Nende vahvuse kaja, mis on kui tammede müha, kandub kaugemale üle sinise lahe ja kaugemale üle maade ja merede.

Meil on kasvanud mehi, kes on annud isamaa eest oma suurima aarde, oma elu, oma tervise. Neid austame, nende tegusid hindame.

Aeg rohutab küll kalme ja lohutab ka leinu, kuid iialgi ei saa kustuma meie mälestusest nende vägevad teod ega ununema nende eeskuju.

Ei iialgi!

Unelm

Väljas on veel üsna pime, kui äratuskell Ennu laual helisema hakkab. See on igal hommikul nii, õigemini igal koolihommikul, ja sellega on Enn juba ammu harjunud, nii harjunud, et edasi kõik juhtub nagu iseenesest: tekk lendab päält ja vups! Enn on jõudnud lauani ja paneb kella vaikima. Vaevalt on aga see sündinud, kui Enn äkki tunneb, kuidas uni tinaraskelt ta kontidesse vajub, kananahk ihule tõmbub ja kuidas teda nagu mõni nõiavägi voodisse tagasi püüab kiskuda. Enn haigutab ja piilub siis eesriide vahelt alla tänavale, aga polegi säääl näha midagi. Salaja on Enn lootnud, et leiab tänava lumega kaetult, sest talle ei meeldi midagi enam kui suusatamine, aga pettub, nagu on pettunud juba päevi varem.

Istudes voodiservale peab Enn nõu, kas pugeda tagasi voodisse ja lesida säääl paarkümmend minutit, või asuda kohe õpingute kallale. Aga see on rohkem moe pärast, sest pole ju Enn iial tõusnud kohe üles. Ikka lesib ta paarkümmend minutit ja unistab.

Ja ega tänagi pole teisiti. Vaevalt on ta pugenud teki alla, kui talle meenub raamat, mida lugenud eile õhtul. Ennule meenub polaarmaa — see igavene lume ja jää maa, kus veel ikka, nagu aastatuhandeid ja isegi enam, valitseb kõikvõimas looduse karm käsi. Vaid neid sallib ta, kes sama jõulised ja karmid kui temagi. Ainus seadus on säääl: tule võitle ja võida, või — sure. Oska võidelda kui mees, aga kui tarvis, siis oska ka surra, surra nagu mees. Karm on põhjamaa, aga tal ei puudu ilu. Tas on midagi, mis kutsub ja meelitab, ning see, kes seda kutset kord kuulnud ja teda rinnus kannab, see ei vabane tast iialgi.

Ja Ennugi on vallutanud see kutse. Kui temagi võiks ainult kord sinna minna, virmaliste koju. Liikuda suuskadel läbi suurte lumelagen-

dike, kus päikese paistel tuhanded lumehelbed pärlitena säravad, või istuda lumeonnis ja kuulata, kuidas põhjatuul läbi lumelagendike lennates laulab oma vägevat surmalaulu.

Oo, kui vägev on siiski loodus ja kui mannetu inimene ta kõrval. Isegi seda väikest täpet kosmoses, millel ta elab, pole suutnud ta täielikult vallutada. Aga siiski usub see jõuetu putukas, et ta on looduse valitseja, looduse, mis on lõpmatu.

Mõeldes sellele, et kosmosel pole piire, tekkivad Ennu pääs imelikud mõtted, nii imelikud ja veidrad, et Enn ruttu peab lakkama mõtlemast, kuna tal muidu hakkab halb ja paha. Aga uus, võimatu soov tekib tas, soov saada teada ainult väike, õige väike osake sellest suurest saladusest, saladusest, mis paneb käima maa ja päikese. Tervelt pool omast elust annaks ta, kui ainult kord võiks lahkuda siit, maakeralt, ja uurida, mis on väljaspool. Leida planeete, kus samuti elu kui meil, ja tutvuda nendega. Et oleme ainuke elav täpe kosmoses, seda Enn ei taha uskuda. Kas tõesti tekkis siis elu ainult maakeral? Peaks olema lugematul hulgal maakerasarnaseid lõpmatus lõpmatuses.

Kui kahju, et ei saa elada sada aastat hiljem. Siis, kui inimene on suutnud teostada selle, millest praegu unistab. Siis, kui inimene võib asuda vallutusretkele selle vastu, kes ta küll loonud, aga igal võimalusel ka hävitada püüab — looduse vastu. Kes teab, vahest tuleb kord siiski, aastasadade, -tuhandete või -miljonite järele, aeg, kus inimene võib nimetada end selle lõpmatu kosmose väikese osa valitsejaks. Iial ei saa ta aga looduse peremeheks, sest inimene ei või iial valitseda lõpmatust.

Aga elame — vahest näeme meiegi midagi eluajal, ja — vahest pärastki seda. Kes teab?!

Kuid nüüd — voodist!

Sügisene argipäev Paines

On sügisene varahommik oktoobrikuu lõpu poole. Sajab peent uduvihma ja kogu linnal näib lasuvat hall sügisilme. Linn magab, ainult harvad hääliitsused segavad vaikust. Äkki käristab läbilõikav rongivile hommikuvaikuse, on kuulda, kuis rong mürinal jaama sõidab.

Tornikell lööb kuus. Linn hakkab ärkama. Turule jõuavad juba üksikud maainimesed kaubakoormaiga; linnaäärsest asundusest tuleb hall vanamees, lükates enda ees kaherattalist käru, kus kolisevad piimanõud. Piima- ja toiduainetekaupluste ukсед avatakse, tänavail on inimesi liikumas. Teenijatüdruk, kingad paljaste jalgade otsas, valge rätik ümber pea seotud ja mantel õlgadel, tuleb piimakannuga. Kannus on ääreni piima ja tüdruku kiire käigu tõttu on sealt juba palju pritsmeid mantli siilule loksunud. Tüdruk ei pane seda aga tähele, ta silmad on veel unised — vist pesematagi.

Linn elavneb. Turule koguneb ikka rohkem rahvast. Pagaripoiss tuleb, õlal saiakorv, kust kerkib isuäratavat lõhna. Kiiresti sõidab keegi mees piki tänavat alla — tõttab kindlasti tööle. Kell on juba seitse. Vabrikuvile annab vabrikutöölisile märku, et aeg on alata tööd. Kiiresti lipsavad vabrikuväravaist sisse veel viimased hilinenud, siis sulgub vabrikuvärv, et alles õhtul töötundide lõpul avaneda. Masinad töötavad, kõikjal mürin ja ragin. Töölised segivad sipelgaina, igaüks täidab temale määratud osa. — Lapsed tõttavad kooli. Minnakse gruppides ja üksikult. Üks poiss norib teiselt „mate“-vihku. Saanud selle, pistab ta kiiresti koolimaja poole punuma, et veel viimasel minutil eelmisel päeval hooletusse jäetut tasa teha.

Jaamas askeldavad inimesed. Vaatamata külmale sügisvihmale on paljud oma pakkidega väljas, sest sõitjaid näib olevat rohkesti ja igaüks soovib endale head istekohta. Ennelõunane rong sõidab sisse. Inimesi väljub rongist, uusi asub asemele. Kaubaaidast tuuakse käruga pakke, kaste ja kotte. Kiiresti laotakse, peagu loobitakse nad vagunisse, ainult mõned tõstetakse hoolikamalt, neil on „Ettevaatust! klaas!“ Loomavagunist kostab sigade rõhkimist

ja lehmade ammumist. Kuski kireb kukk ja kaagutavad kanad, viimased hääled aga kostavad jaamateenijate ühiselamute hoovist, kus võib näha uhket kukeisandat liikumas kanakarja keskel. Rongi ärasõiduni on veel paar minutit. Hilinejad lunastavad kiiresti sõidukaardid ja hüppavad vagunisse. Siis väljub jaamahoonest mees punase mütsiga, kõlab märguanne ärasõiduks ja rong hakkab liikuma, algul aeglaselt, hiljem ikka kiirust juure lisades, kuna saavutanud määratud sõidukiiruse. Jaamas on veel vaid mõned üksikud inimesed, varsti kaovad needki. Ainult suur hundikoer, kes juhuslikult siia sattunud või oma perenaist-peremeest rongile saatnud, seisab ja vahib ringi, haugahtab paar korda ja kaob siis kaubaitade vahele.

Tornikell lööb üks. Turukubjas käib ringi ja annab käsu kauplemise lõpetamiseks. Tehakse viimaseid müüke ja oste, siis pakitakse kokku järelejäänud kaubad. Näljane peni, kes kogu aja lihalaudade ümber nuuskinud, kasutab juhust ja napsab lauvalt vorstitüki, kaob siis ise imekiiresti saadetuna kaupleja tulivihaseist ähvarduist.

Turg on lõppenud. Pühkijad naised tulevad. Neid on palju ja peagi on mahakukunud heinad, õled, paberitükid ja muu praht pühitud hunnikusse, mis hobusemees vankril ära viib. Kella kahe paiku täitub tänav rõõmsalt lobisevaist vormimütside kandjaist, kes üksteisega koolist, õppeainest, spordist jm. jutlevad. Kuid pea pole enam ühtki vormimütsi näha — nagu tuulehoog on nad pühkinud.

Ühiskaupluse ees laotakse kaupu autole, mis need siis harukauplustele viib. Viinapoe juures seisab grupp pooljoobnuid, kes on üksteisega mingi asja pärast elavas vaidluses. Mida enam on tühjenedud „märjukese“ pudel, seda ägedamaks lähevad mehed, kuid kui „seaduse-silm“ kära peale läheneb, laostub grupp ja igaüks kaob oma teed.

Ilm on ikkagi endiselt sompus. Läheb juba varakult pimedaks. Ärides on süüdatud tuled

ja vaateakende taga seisatavad inimesed. Lapsi upitatakse süles, et nad küüniksid vaatama aknaile pandud mänguasju, mida mudilased ka kohe käega haarata püüavad, kuid klaas on ees. — Sõitvate autode tulisilmad vilksahtavad siin ja seal.

Äriksed suletakse. Üksikud hilistunud kiirendavad tänavail samme, et pääseda sügürõskusest nelja seina vahele. Saadetuna vingest tuulest hakkab jämedaid piisku langema pigimustast sügistaevast, udu tiheneb — läheneb pikk, pime sügisöö.

FELIX KALVI

Mure ja hool

Mida võib ema lugeda laste säravaist silmist, kui need paluvad leiba? Mis peitub neis õnnelikes, võibolla ka murelikes silmis? Ema loeb neist palju! Temagi silmad on täidetud nagu tulega, kui ta kuuleb, kuidas ta väikesed süüa paluvad. Sära silmis on elutuli, mis on kord sinna läidetud ja püsib seal seni, kuni inimene sureb.

Kas on armsamat kui hool, mis paistab ema silmist; kuid kas on ka süütumat kui sära väikeste laste silmis, kui nad paluvad kõige tarvilikumat. Muret on kerge väljendada, sest see on ju igapäevane ja loomulik, kuid muret endale hoida, seda kellegagi jagamata — on juba raskem. Tihti ohatakse eluraskuste üle ja kurdetakse isiklikke hädasid. Kui mure kord juba keelele satub, siis on ta varsti ka väljas ja otsib abi. Aga mure, mis loidab silmis või on end peitnud hinge, see õilistab inimest, see ei otsi abi ega hädalda. Inimene püüdku elada nii, et ta on valmis oma raskusi kandma — et mured oleksid ikka temaga. Kui iga inimene jagaks oma pisikesi, kõrvalisi töid või muresid oma kaasinimestega, siis ei saaks inimsugu teha muud kui vastastikku oma muresid arutada.

On selge, et inimene peab elama ühiskonnaliikmena, kui ta soovib elada ajaga kaasakäivat elu. Sellega ei ole aga õeldud, et ta oma mured peab jagama ühiskonnaga, vastupidi — ta peab tegema kõik, et seda ei juhtuks. Seepärast igapähele olgu oma mure, mis on talle surmani truu.

Olen näinud muret säramas — viinapudelil. Mõned isad, kel kodu pere toita, on oma mured „uputanud“ viinapudelis. Jah, mure läigib neile sealt vastu — samuti kui naise ja laste palgeilt kodu... Armsad on nad kõik...

Kuid armsaim — viin. Teda võetakse pudelist — võetakse palju muret, mida peavad kannatama ja jagama naine ja lapsed; kuid ollakse viinale truu ja perelegi... Pereisal on palju muresid, mida ta ujutab sulisevas mürkjoogis, ja perelgi on palju muresid... Ta unustab, või on mürgitatud ta mõte, milleks kohustab teda pereisa seisukoht. Tal on mure — leegitsev kui armastustuli, ta naise ja laste silmis.

Saatus oma karmusega on paljudelt võtnud võimaluse ise oma elu hästi ja otstarbekalt korraldada. Nad peavad kannatama kas süütult, õnnetuse või pärivuse läbi, või kannavad oma loomulikku karistust. Nad peavad omad mured jagama ühiskonnaga. Kas neil on kerge paluda süüa ja peavarju — olla armualused? Võibolla oli neil kord oma siht, oma ilus ja õilis elutee, aga saatus juhtis kõrvale, võib-olla ainult ainelisil põhjusil — mis ei tohiks ometi olla nii kiiresti areneva inimkonna komistuskiviks. Kui inimesed on targad, miks peavad üksikud kannatama puudust ja tundma, kui vilets elu tõesti on? Milline on see mure, mida tunneb too ühiskonnaliige? Ta tunneb, et ta elab armuannist, ta iseteadvus langeb ja ta tunneb, et ta ei ole võimeline midagi korda saatma. Ta võib-olla ei tunne enam üldse muret sellisel kujul, nagu seda tunnevad need, kes teda ülal peavad. Ta jääb inimkonna surnud rakukeseks, kellele on elavalt rist pandud. Inimene on oma mure liiga vara puhkama satnud — ta on jätnud endale veel ainult (!) elu elada.

Elama oleme me loodud, seepärast tahes tahtmata peame hankima eluks tarvisminevat — kuidas seda teha, see on iga inimese oma asi. Tal on siht valitud, kuhu ta peab välja jõudma. Kõige lihtsam siht oleks muidugi elu

elada nii, nagu see on meile antud, ilma et ise midagi luua või ühiskonnale pakkuda. Olgu eluülesanne milline tahes, peaasi, et ta inimesele ustavaks jääb, sest ustavus on siingi kõigi inimlike asjade alus.

Midagi sunnib inimest tööle, keegi nagu käsib töötada. See on tunne — on armastustunne — tihti väsitav ja tüütav, aga siiski armastustunne selle ala või elukutse vastu, mis inimest huvitab — mis ta hooleks on ja ta elu sisustab. Iga inimese hooleks olgu uuendada ja täiendada ühiskonna poolt alatud ehitust ja juhtida igavesti ringikäivat inimpõlvede vahetust — elu. Kuid inimene, tavaline inimene hoolitseb niipalju, et ta suudab endale hauaplatsi hankida ja sinna sisse pügeda.

See mure (hool) — ühiskonna kasuks töötada — ei saa kustuda, sest seda tuletab meele

elu, see särab kaasinimeste silmis, seda tuleb kergendada. See on meie püha kohus. Siis vast võiks üheväärsusest juttu olla, kui kõik ühevääriliselt ülesandeid, hoolt, muresid kannaksid.

Mure ja hool on meil kukil, kannul, paberil — kõikjal võivad nad asuda. Igalt poolt vaatavad nad meile otsa oma sõbraliku, lahke või küsiva pilguga, kas me neid heatahtlikult võtame ja täidame, mida „isandad Mure ja Hool“ meile ette kirjutavad? Meie teeme seda tihti vastu tahtmist.

Kui muusikapala lõpeks dissonantsiga, siis ei jäta see kindlasti kõrva rahule. Kui inimene lõpetab oma elu rahulolematusega, siis on ta elu asjata olnud. Hoidugem sellest, et meie ei rassi, mure ja hool ees ja meie järel, elu lõppakordi — dissonantsi poole...

HILJA VIHALEM

Ekskursioon

Viimaks, viimaks ometi oli saabunud see kauaigatsetud ekskursionipäev. Küll oli kaua vaieldud, kuhu minna. Üksmeel on õilis tunne, aga tegelikus elus, paraku — üks on käinud ühes, teine jälle teises kodumaa linnas ja sellepärast siis igaüks tahtis minna hoopis teise kodumaa nurka ja tegi oma lemmikkohale tugevasti propagandat. (Andestatagu, kui oma armsate kaasõppurite arvel veidi liialdan, — ja üldse ei tule tervet seda lugu sõna-sõnal võtta. Nüüd, mil kirjutan kõike seda, on ju ka ekskursionist juba paar kuud möödunud).

Ja siis, kui olime lõpuks jõudnud üksmeelsele otsusele: minna Põhjarannikule, kerkisid jälle uued kõuepilved meie unistuste taevasse — ilmnesid jälle uued takistused ja juba olime kõik lootused kaotanud, kui tuli rõõmusõnum, et saame ikkagi minna. Oh seda rõõmukisa, mis nüüd kajas läbi meie koolimaja! Nüüd enam muust ei räägitudki kui ekskursionist.

27. mail olime juba tund aega varem raudteejaamas — sellel muidu nii keelatud territooriumil — seekord aga kõrgemal käsul. Vihma hakkas kergelt tibama, aga rongi ikka veel

ei tulnud, nähtavasti hilines ta seekord. Lõpuks saabus ta ähkides ja puhkides ja meie kõik ronisime oma vagunisse. Vaguni ühes kupees olid poisid, teises tütarlapsed. Ekskursionileminejaid oli 39, neist 2 õpetajat.

Sõit möödus päris kenasti. Vahtisime aknast välja ja lootsime, et äkki ilm läheb ilusakski veel. Aga ei läinud. Ja kui Tamsalus tahtsime vagunist väljuda, tabas meid nii äge vihmahoog, et paljud meist ei julgenud vagunist välja tulla (muidugi ka mina kui ettevaatlik inimene mitte). Need, kes juba vagunist olid väljunud, hakkasid küll kõigest jõust jooksma, aga kuhu sa inimhing loodusvägede eest ikka põgened. Valas nagu pangest, lõi välku, müristas, rahet tuli nagu herneid. Mõnel õnne- seenel oli suurrätik, mis sel viga jaamahoonesse joosta! Aga lõpuks vihm lakkas ja kõik pääsesid ooteruumi. Tuli oodata 2—3 tundi, ja peab kahjuks nentima, et see ootamine just kõige huvitavam ei olnud. Lohutas meid see, et prl. A. tegi meist jaamaesisel ülesvõtte.

Siis saabus rong ja ruttu ronisime vagunisse, sest rong peatus vaid 1 minuti. Õnneks ke-

dagi maha ei jäänud. Tapal tuli meil jällegi teisele rongile minna ja mõnetunnilise sõidu järel olimegi Narvas. Jaamas pidi meil vastas olema keegi turismi büroost, et meid öökorterrisse viia. Aga see keegi ei suvatsenud kohe ilmuda ja laskis end oodata. Olime jaamaesist lähemalt silmitsenud, ilmus meie juht, klõpsutas oma fotoaparaadiga, viis meid ühte linna majja ja laskis treppidest üles ronida. Siis aga selgus, et kõik ei mahtunud sisse, paljud jäid trepile. Täna sin õnne, et olin trepil viimaseid, nii mul ei tarvitsenud palju oma jalgu vaevata. Kartsime juba, et nüüd proovitakse kõik Narva majad läbi, et leida missugusesse sisse mahume, aga nii hull asi siiski ei olnud. Meid viidi Narva linna gümnaasiumisse, sääl oli ka üks algkool. See ehitis oli väga suur, nii et keskel asetsev hoov (hoone piiras hoovi kolmest, peaaegu neljast küljest, kui arvestamata jätta suurt väravat) ja teisel korral oli pikk koridor ringi ümber terve maja. Võimlemis-saali kõrval olid pesemisruumid dušiga.

Enne teejoomist jalutasime linnas. Siiski ei jäänud me kauaks õhtu võlu nautima, vaid rutatasime oma korterrisse teed jooma.

Magamiskottide pärast peeti päris lahinguid, arvasin juba, et pean oma sõbratariga paljal põrandal aset võtma. Lõpuks toodi magamiskotte juure, nii et saime meiegi ühe. Kusututati tuli. Magama ei jäädud. Polnud kuigi mugav, uus, võõras ümbrus jne. Sositati, sooviti üksteisele hääd ööd, küsiti tüütuseni: „Kas magad juba?“ ja manitseti teisi rahule. Hakkasime siiski juba uneilma suikuma, kui äkki üks tütarlastest hakkas hädaldama, et midagi jooksvat üle jalgade, kindlasti olevat toas mõni konn. Prl. A. aga pidas seda võimatuks ja ütles: „Minge'nd ikka, kuidas see konn siis sisse sai, aknad olid ju kinni. Ärge tehke ebasündsat nalja, jääge juba magama.“ Kui hüüded ja killked ei vaibunud, kästi süüdata elekter, et näha, kes on kilkaja. Vaevalt sai tuli hävitada selle saladuskatte, kui juba tekkis paanika. „Hiir! Hiir! Appi!“ tõuseb kole hirmukisa. Vilgas hall hiir jookseb surmahirmus üle toa. Ühe ropsuga on kõik püsti, „Noorakene“ on äkki laua pääl. Kisa, kiilumist. Kõige hirmunum oli vist küll vaene hiir ise, kes aimatagi ei teadnud, et tema on selle suure ärevuse tekitajaks. Ainult õpetajaid see ei häirinud, nad jäid rahu-

A. Sivard — Narva.

likult lamama ja prl. A. naeris südamest ja soovitas „Noorakesel“ ahju otsa hüpata, sääl oleks ta veel kaitstum. Muidugi ei rahunenud nüüd niipea ja öörahu oli seks korraks rikutud. Siis olla sääl umbes tunni aja pärast olnud kuski tulikahi, või vähemalt puhutud tulikahjusarve või midagi sallesarnast. Mina aga pole kahjuks võimeline selle üle lähemat informatsiooni andma, magasin sel ajal kui kott. Vahepääl ainult kell 4 ärkasin üles: poisid kõrvaltoas hakkasid juba kärarikkalt üles tõusma ega mõelnudki sellest kavatsusest loobuda. Siis jäin jälle magama ja magasin kuni kella 6-ni, millal kõik pidid üles tõusma, sest klassiruum tuli koolitundide ajaks korda seada. Paljud ei saanud üldse silma kinni sellel ööl ja mõni magas kõige magusamat und just kell 6.

Juht oli meil tellitud kella 10-ks, nii et enne jalutasime niisamuti. Ronisime ühe künka otsa, kust oli näha palju torne, ja siis tegime ühe kioski lagedaks Narva vaateist. Siis tuli juht. Ta tutvustas meid Narva ajaloo ja viis meid kõigepäält Hermannini torni, kust avanes suurepärane vaade üle kogu linna. Siis läksime Jaanilinna.

Kindlustest siirdusime muuseumisse. Ei jõua muidugi kirjeldada kõiki huvitavaid esemeid, mis nägime sääl. Üldse nägime sel päeval nii palju uut ja huvitavat. Ei mõista ega viitsigi kõike põhjalikult kirjeldada, seda on juba targemad enne mind teinud. Kui keegi tahab saada asjast selgemat ülevaadet, siis võin talle ainult soovitada vastava kirjanduse lugemist.

Maa-alused käigud olid väga huvitavad. On nagu veidi jube ja külm, aga huvitav. Jalge all lirtsub vesi, — on pori ja veeloike, ülalt tilgub alla märgi piisku. Ümberringi pilkane pimedus, ainult eemal näed tulesid keset musta tühjust — teiste laternad paistavad kui tulisilmad. Äkki tulevad trepiastmed ja peab ettevaatlikult astuma, et mitte otseteed jõkke tormata, sest ees on jõgi ja päälegi 10 m sügavune.

Mõned „rüüpasid“ jõevett ja siis läksime jälle „päälmaailma“.

Käisime ka raekojas ja koski imetlemas. Ja siis tuli lahkumine.

Narva oli meid vihmaga tervitanud ja vihmaga ta meid ka saatis. Sõitsime omnibusega Narva-Jõesuhta ja säält mootorpaadiga Pljussa jõge kaudu Eesti-Vene piirile. Ega see piir isendast pole midagi erilist, aga teadmine, et oled Eesti piiril!

Narva-Jõesuust sõitsime Mereküla kaudu Oru lossi juure. Oru loss on otse muinasjutuline oma kauni ümbruse poolest. Seda ei mõistagi kirjeldada, seda peab igaüks näinud olema, et Oru lossi ilu mõista. Tuli aga sellest võluvast paigast lahkuda ja see ei toimunud ilma vahejuhtumita. Olles lõpetanud oma ringkäigu Oru pargis, me ei leidnud enam omnibust. Oli nähtavasti jäänud hoovile ootama, kuna meie lootsime, et sõidab meile teekäänakuni vastu. Siis saadeti 2 poissi omnibuse järele. Et aga omnibus tükil ajal ei ilmunud, otsustasime minna omnibust otsima. Olime juba tüki maad käinud, kui omnibus äkki teekäänakule ilmus, ja meie pidime jälle tagasi jooksma. Sõit möödus ilma takistusetä, kui mitte arvestada seda, et algul sööstis meile lehmakari otse vastu, nii et omnibus ei saanud kuidagi edasi liikuda. Siis jälle jooksis lambakari omnibuse ees ning alles raudtee juures pöördus kõrvale.

Olles käinud Ontikal, sõitsime Järve koolimajja, kus ööbisime. Sääl me ei saanud ei heinu ega õlgi, nii et polnud midagi panna kül-

je alla, ainult linad panime alla ja palitüd võtsime pääle. Minu väsinud kondid olid aga nii läbi põrutatud, et magasin veel sügavamini ja paremini kui eelmised ööd.

Varahommikul läksime jalgsi Kohtlasse. Ölikivivabrikus podisesid ja sisisesid igasugused katlad, oli kõrvetav kuumus ja halvalõhnalisi gaase. Kohtla-Järve kaevanduse käigud olid libedad ja mudased. See meenutas mulle tahtmatult pörgut. Vanal ajal juba kujutleti pörgut kuumusega ja suurte kateldegä ja nüüdsel tehnikä ajajärgl peab ka pörgu kujutus — kui seda veel kujutellakse nii tunnete vaesel ajajärgul — olema ajakohastatud, tähendab gaasidega ja kõige muude moodsate vahenditega.

Kohtla-Järvel asusime jällegi rongi ja kuni Tamsaluni läks kõik libedasti. Siin aga pidime „äärepäält“ rongist maha jääma. See juhtus nii. Prl. A. oli juba ette arvestanud, et pühade ajal on palju sõitjaid, ja oli meile tellinud erivaguni. Kui aga jõudsimä sinna, siis olid kõik vagunid rahvast täis. Eriti palju oli sõdureid, kes puhkusele sõitsid. Osa õpilasi ronis vagunisse, aga kõik ei mahtunud. Need, kes pääsesid vagunisse, poleks aga ka sõita saanud, sest piletid olid prl. A. käes ja prl. A. läks jaamaülemaga rääkima, kuidas on siis lood meie eravaguniga. Nad tulid mõlemad tagasi. Oli vist juba ärasõidu aeg, jaamaülemal oli ärasõidumärk kaasas. Aga ärasõiduks ta märku ei annud, ta ei võinud ju inimesi rongist maha jätta. Siis aeti sõdurid ühest vagunist välja, — kaubavagunisse, ja sõdurid ei pahandunud mitte vähe. Jaamaülem palus nüüd, et katsuksime end ära mahutada. Siiski ei jatkunud kõigile ruumi, osa jäi rongi rõdule. Jaamaametnikud olid nii erutatud, et unustasid ärasõiduks märku anda. — Äkki rong vilistas ja hakkas liikuma ja mina pidin peaaegu rongist maha jääma. Kuna „ärasõit“ polnud veel öeldud, arvasin, et rong manööverdab veel niisama enne ärasõitu. Et aga teised pistsid kisama: „Ära rongist maha jää!“ , siis sain ikka kuidagi vagunitrepile, hoides sääl ühest raudpulqast kinni. Ja siis sain ka hädavaevalt vaguni rõdu äärele ja tõmbsin keti ette. Prl. A. ühes mitme tütarlapsëga oli samuti vaguni rõdul. Seisime sääl 2 jaamavahet. Külm oli ja vihma sadas. Ühes jaamas läks osa inimesi maha, nii sain minaqi lõpuks koha vagunisse ja tukkusin kuni jõudsin Paidesse.

Suurlaager

Juba aasta kihas Eesti skautide suurpere, valmistudes suurlaagri vastu. Rääkis rühmajuhth koondusel poistele suurest laagritarkusest, rääkis ja rääkis... ei ole ju sellel alal puudust, mida rääkida. Võid jutustada laagrisündmusest, kus lasti kaela naabrite telk, määrati mustaks nina tahma või saapamäärdega, või millestki muust, mis laagri omase.

50 järvaka suurlaagri sõit algas 9. juuli õhtul, kaunis suure saatjaskonna osavõtul, Paide jaamast. Peab ütleva, et põlvpükstes skaudi-poistel on Paide elanikkonnas kaunis suur poolehoid.

Mingisugune kena tunne asus rinda, kui lahkusime linna piirest.

Jõudnud Tamsallu, liitusime teiste skaudi-poistega Tartust, Võrust, Petserist ja Valgast. nii et meid kokku oli umbes 500—600. Missugust kihinat-kahinat sünnitas sõna „Paralepa“, suurlaagri asupaik! Mõne minuti jooksul olid poisid, kõigil seljakotid seljas, valmis rongilt mahaminekuks. Milline võimas oli rongkäik jaamast laagripaika! — 1000 poissi, neist 300 soomlast, 70 poissi Poolast, siis veel rootslasi, ungarlasi, taanlasi, venelasi, lätlasi ja leedulasi. Ja juba hakkasid ka järva poisid „pommi mängima“, meil oli ju ometi kaasas kolm fanfaari, pandi siis need hüüdma.

Ja nüüd see suurlaager ise. Kas ta on ikka suur laager või ei ole.

All-laagri koha kätte saanud, algas ülesehitamine „sipelga kiirusel ja ahvi agarusel“, nii et juba õhtul oli näha, et tegemist on kiirtöolisega. Esimesel ööl just fassaadi mustamisi küll ette ei tulnud, sest kõik olid niüteldad „surmani“ väsinud. Ah jah, esimesel päeval käisime ka merd mõõtnas, tuli enne paar kilomeetrit mööda vett sumada, enne kui ujumisest juttu võis teha, ka järgmise päeva hommikul kell seitse olime kõik jälle meres, nii toimus ka see igal järgneval hommikul.

Päev möödus suure ehitamise, õigemini küll puhastamise ja ilustamise tähe all, ning õhtul see oli laupäeval, oli meie all-laagri värvavalt suurelt ja selgelt lugeda: „Uri-tuli, põle sa, Paraleppa valgusta!“

Saabus siis pühapäev, suurlaagri ametlik avamispäev. Hommikul leidis peaaegu iga poiss oma näo mingisuguse musta ainega, nimelt saapamäärdega balsameeritud olevat, kuid ka balsameerijad olid „ära mustatud“ ning veendusid nemadki, et valget mustaks teha on kergem, kui musta valgeks.

Palavlikulise kiirusega seadsime all-laagri korda, alates köögist ning lõpetades staabitelgiga.

Saanud kõik korda, marssisime lipuväljakule, et avada suurlaager. Ega meie sammu eest muret kanda vaja ei olnud, meil oli ju kolm fanfaari ning kaks „tomm-tommi“. Liiga pikale läheks see, kui hakkaksin kõige lühemaltki edasi andma laagri avakõnesid, meie asutaja suurjuhi Baden-Powelli tervitusi, kindral Burt'i, haridusministri ja teiste sõnu. Kõik see oli südamlilikust südamlikum. Kuid mõjuvaim oli lippude heiskamine hümnis lauldes. Siis defileele. Millise marulise aplausi osaliseks said välismaalased, kuid ega järvakadki kurta saa. Pääle avamistseremoonia valgus see 10.000-päälise rahvahulk mööda laagrit laiali. Eriti meeldis vaatlejaile soome all-laager, sääl paelus erilist tähelepanu mingisugune „pudrumasin“, millist soomlased ise lotaks nimetasid.

Järva all-laager võis uhke olla oma vägevale jazzile, mis kogu päeva külalisi ligi meelitas. Möödus seegi päev, ning nüüd algasid lihtsalt üteldult laiskuspäevad. Kolasime mööda laagrit, käisime linnas, tegime tutvusi jne. Kõige paremini saime soomlastega hakkama, mis viga nendega rääkida, soomlane rääkis soome keelt, meie oma emakeelt, ning mõlemad said teineteisest vägagi hästi aru. Kuid teiste rahvustega olid lood natuke kehvemad, nendega tuli pursida kõigis natukegi osatavais keelis korraga, välja arvatud ladina keel, sellega polnud teha midagi. Eksamile pandi mind alles suurlaagri staabis, kui mind määrati sekretariaati. Tuli sääl tegemist teha ka umbkeelsete lätlastega, aga hakkama sain siiski, vahel isegi käte ja jalgadega rääkides.

Kuid kõige paeluvamad olid muidugi lõkkeõhtud, millest on pärit ka suurlaagri hüüdid laagriivanema Sarali poolt: „Hüppa, hüppa, hüppa.“

hüppa, suurde laagri Paraleppa.“ See hüüd muutus äärmiselt populaarseks. Raske on kirjeldada lõkkeõhtut, kuid ühte võin ütelda, naerda sai sääli rohkesti, sest kõik, nii eestlased kui ka välismaalased püüdsid pakkuda kõige naljakamat. Eriti vahva oli üks taani poiss, kes imeosavasti imiteeris kõiki pille, inimesi, orkestreid jne., ning peagi muutus ta suurlaagri lemmikuks.

Neljapäeva hommikul aeti meid üles juba kell 6, sest algas sõit Tallinna, „Tallinna Päevale“, sinna sõitis kogu suurlaagri koosseis s. o. 2000 poissi. Maha jäid igasse laagrisse mõned poisid. Väljusime Haapsalust 30-vagunilise rongiga, mis oli täis kiilutud skaudipoistest. Kahe tunni pärast laadisime endid Tallinnas maha, ning siis kohe paraadile, mis aset leidis jaamahoone taga. Paraadi võtsid vastu säärased suurused nagu kindral Burt, haridusminister jne.

Ei jõua kirjeldada, mida Tallinnas tehti. Lõuna ajal anti meile ka paar tundi vaba aega linnas hulkumiseks, läksime paari poisiga sadama poole. Kuid juhtus meiega säärane katastroof, et jäime vihma kätte. Ega me küll märjaks ei saanud, kuid hiljaks jäime siiski. „Tallinna Päeva“ pääprogramm toimus staadionil, alles õhtul kell kaheksa saime hakata jaama poole marssima. Algas sõit läbi pimedaja sajuse öö...

Paraleppa! vaikselt kolime rongilt, oleme ju kõik unised... tuleb käia 2 km läbi vihma ja pori. Jõudnud laagrisse peaaegu läbimärgadena, saame kuulda, et Alutaguse all-laager on uppunud! Meri oli tõusnud ligi 2 m. Oi milline nägi välja mererand päale seda sajust ja tormist päeva! Meie värav oli lõhutud, pärnakate värav küljeli, saarlaste lõpumast murdunud jne. Kuid juba nelja tunni jooksul oli kõik korras. Millega ei saa ka skaudipoisid hakkama! Mõõduvad päevad, logeldes maitstes täielikku suvepuhkust, kuid kõigil häälgil on lõpp.

Viimane lõkkeõhtu. Ümberringi kottpime öö, ainult lõkketuli valgustab veidi.

Suurlaagrijuht Miku loeb ette iseenda käsu kirja. Kuid Kõige Vägevama tahtmine on see, et viimane lõkkeõhtu jääb lõpetamata, sest üha tihedamaks muutuvad välgud, üha lähemal jõuavad vihmapiivad.

Nii selgesti on meeles, kuidas Miku ütles: „Poisid, meie oleme praegu Eesti kõige suuremas noorsoo-laagris, olgu meie juubelilaager nelja aasta juubeli puhul jällegi suurim Eestis.“

Järgmisel päeval oli ärasõit, kui lärmikaks, suurejooneliseks see kujunes. Polnud muud kuulda kui: „Näeme IV suurlaagris.“

Oleme linna piiridest väljas, omaette mõtiskelles kujutleme IV suurlaagrit nelja aasta pärast.

KALEV KRUUP

Meie raamat

Juba ammu asusid koolide juures raamatukogud, aga paljud neist olid viletsas olukorras. Kord oli muretsatud mõningad raamatud ja neid laenutati õpilastele. Varsti oli aga terve „raamatukogu“ läbi loetud ja siis polnud õpilasel enam midagi lugeda.

Raamatute leviku suurendamiseks korraldati raamatuaasta, mis muuseas propageeris põhimõtet, et koolide raamatukogudele annetakse raamatuid.

Meie koolis polnud küll raamatukogu seisukord halb. Raamatukogus oli raamatuaasta algul üle 9500 raamatu, neist paljud äsja hangitud. Kuid raamatuaasta propaganda tagajärjel annetati meiega kooli raamatukogule raamatuid.

Raamatuaastal annetati 68 raamatut, pärast selle lõppu aga 83. Eriti suurt tõusu näitas erisikuilt annetatud raamatute arv. Ka klasside poolt on annetatud kooli raamatukogule raamatuid. Üldse oli raamatuaasta lõpul raamatukogus 9611 raamatut, praegu aga 9739. See arv on võrdlemisi suur, iga õpilase kohta tuleb üle 30-ne raamatu.

Võime rõõmsad olla, et meil on nii palju raamatuid, et raamatuaasta töö on vilja kandnud — on iskuid, kes üksi on annetanud 20 raamatut.

Raamatuaasta tähtsus — ta on toonud raamatu lähemale eesti kodule, raamatu tähtsust suurendanud eesti kooles.

